OVER EENIGE NIEUWE SOORTEN

VAN

MEGALOPS, DUSSUMIERIA, NOTOPTERUS EN ASTRONESTHES,

DOOR

Dr. P. BLEEKER.

Ik vat in deze bijdrage te zamen, de beschrijvingen van eenige nieuwe soorten, behoorende tot familiën, welke met de Clupeoïden zijn verwant, doch zich daaronder niet laten rangschikken.

De geslachten *Megalops*, *Dussumieria* en *Notopterus*, behooren volgens den heer Valenciennes elk tot eene bijzondere familie, terwijl *Astronesthes* zich nog het beste laat plaatsen onder de *Salmones.*

Megalops macrophthalmus beschouw ik als eene nieuwe soort van dit geslacht. De verschillen tusschen deze soort en *Megalops indicus* CV vallen meer in het oog, wanneer men specimina van dezelfde lengte naast elkander plaatst. Men ontwaart dan, dat de oogen bij *Megalops macrophthalmus* aanmerkelijk grooter zijn; dat de kop grooter en boller is; dat de bovenkaak minder achterwaarts uitsteekt en onder de iris eindigt; dat de schubben grooter en minder talrijk en de buikvinnen korter zijn. Bij twee individu's van gelijke grootte (315''' en 317''') zijn die verschillen te overzien als volgt.

Megalops indicus CV. Kop $4\frac{2}{3}$ maal in het ligchaam. Oog $3\frac{1}{2}$ maal in den kop. Buikvinnen bijkans 2 maal in de lengte van den kop. 36 schubben op eene overlangsche rei.

Megalops macrophthalmus Blkr. Kop $4\frac{1}{6}$ maal in het ligchaam. Oog bijkans 3 maal in den kop. Buikvinnen $2\frac{1}{2}$ maal in de lengte van den kop. 40 schubben op eene overlangsche rei.

Op het einde van het 20ste deel der groote Histoire naturelle des Poissons verklaart de heer Valenciennes zich er voor, het geslacht *Megalops* voortaan te beschouwen als eene afdeeling van het geslacht *Elops*. Hoezeer de groote verwantschap dezer geslachten niet te miskennen is, verschillen toch de soorten van *Elops* en *Megalops* in habitus zoodanig van elkander, dat zelfs een leek ze als zeer verschillende visschen zou beschouwen. Ik ben het met den heer Valenciennes eens, dat men aan de verlenging van den laatsten rugvinstraal hier geene generische waarde kan hechten. Ik vind echter een ander kenmerk om de beide geslachten te onderkennen en wat mij van genoegzame waarde toeschijnt. Bij *Elops saurus* zijn de ploegbeentanden in *twee afzonderlijke groepjes* geplaatst, terwijl die tanden bij mijne beide soorten van *Megalops* tot *eene enkele groep* vereenigd zijn. Men kan alzoo, afgescheiden van de overige kenmerken, de beide geslachten op volgende wijze van elkander onderkennen.

Elops. Dentes vomerini in thurmas 2 plus minusve distantes collocati.

Megalops. Dentes vomerini in thurmam unicam collocati.

Dussumieria elopsoïdes verschilt van *Dussumieria acuta* CV. Poiss. XX p. 344 voornamelijk door meer achterwaartsche plaatsing der buikvinnen en meer konveksen buik. Een nader onderzoek mijner specimina van *Dussumieria* heeft mij doen zien, dat de boven beschrevene soort behoort afgescheiden te worden van de volgende, welke ranker van ligchaam en de eigenlijke *Elops javanicus* K.v.H. is. Zij komt veel zeldzamer voor.

Dussumieria Hasseltii daarentegen komt te Batavia dagelijks in groote hoeveelheden ter markt, doch meestal zonder schubben, welke uiterst ligt afvallen.

Clupea micropus T. Schl. Faun. jap. Poiss. tab. 107 fig. 2 is de vierde mij thans bekende soort van *Dussumieria*. Zij onderscheidt zich van *Dussumieria acuta* Val., *Dussum. elopsoïdes* Blkr. en *Dussum. Hasseltii* Blkr. reeds daardoor zeer duidelijk, dat de rugvin er veel meer voorwaarts en geheel vóór

de buikvinnen is gelegen terwijl er de aarsvin buitengewoon kort is. Ik kan daarom niet met den heer Valenciennes aannemen, dat *Clupea micropus* T. Schl. tot zijne *Dussumieria acuta* kan behooren. Zij zal voortaan behooren genoemd te worden *Dussumieria micropus*, hoewel de benaming *micropus*, waarschijnlijk duidende op de kleine aarsvin, niet zeer juist gekozen is.

Notopterus lopis Blkr. is na verwant aan *Notopterus Buchanani* CV. Poiss. XXI p. 109, doch mist de kleurteekening daarvan, heeft minder bollen rug, veel minder talrijke schubben, enz.

De soort, hieronder als *Notopterus Bontianus* CV beschreven, breng ik slechts aarzelende daartoe, voornamelijk op grond van het verschil in habitus en in het aantal schubben. De heer Valenciennes telde bij zijn specimen van de Irrawaddi 280 schubben op eene overlangsche rei, terwijl ik er bij mijne specimina slechts ongeveer 180 tel. Indien in het drukken van het cijfer der schubben in het groote vischwerk eene fout mogt hebben plaats gehad en daaronder te verstaan is 180, dan wijkt toch de habitus der afbeelding van den heer Valenciennes daardoor van die mijner specimina af, dat er de voorhoofdslijn veel minder konkaaf, de rug veel minder konveks en de aarsvin van voren veel minder hoog is. Een nader vergelijkend onderzoek der specimina van de Irrawaddi en van Java, schijnt alzoo niet overbodig.

Toen ik, in het jaar 1848, in mijne Bijdrage tot de kennis der ichthijologische fauna van het eiland Bali, het geslacht *Stomianodon* als nieuw voor de wetenschap beschreef, was mij nog niet bekend de Ichthijologie der reis van de Sulphur van den heer Richardson en was nog niet gepubliceerd het 22ste deel der groote Histoire naturelle des Poissons, waarin de geslachten *Gonostoma* en *Chauliodus* naauwkeuriger dan elders anders beschreven zijn. Uit deze werken ontwaarde ik sedert, dat *Chauliodus Fieldii* Val. tot hetzelfde geslacht behoort als mijne *Stomianodon chrijsophekadion* en dezelfde soort is als *Astronesthes nigra* Richards., beschreven en afgebeeld de Ichthyologij of H. M. Ship Sulphur (pag. 97 tab. 50 fig. 1-3). Het

verwondert mij, dat de heer Valenciennes *Chauliodus Fieldii* (vroeger zijne *Stomias Fieldii*) onder *Chauliodus* heeft geplaatst, vermits deze soort niet beantwoordt aan de door hem zelven opgegevene kenmerken van dit geslacht. De beroemde ichthijoloog toch zegt van *Chauliodus* „les Chauliodes ont deux „dorsales, l'antérieure correspond à *l'intervalle qui sépare les* „*deux nageoires paires*", terwijl bij *Chauliodus Fieldii* Val. de voorste rugvin geplaatst is *achter* de buikvinnen. Ik stem daarom den heer Richardson geheel bij, die deze soort tot een afzonderlijk geslacht heeft verheven onder den naam van *Astronesthes nigra*. Onbekend met den arbeid van den heer Richardson, was ik tot hetzelfde resultaat gekomen en noemde dit nieuwe geslacht *Stomianodon*, welke naam, als later voorgesteld dan die van *Astronesthes*, behoort te vervallen. *Astronesthes* onderscheidt zich zeer duidelijk van *Chauliodus*, niet alleen door de plaatsing der straalachtige rugvin achter de buikvinnen, maar ook door den langen onderkaaksdraad, door tanden op de tong en door ongeschubt ligchaam, terwijl het van *Gonostoma* Raf. Val. verschilt, door den onderkaaksdraad, door eene andere rangschikking der tanden, door afwezigheid van staartvindoornen enz.

Ik noem *Stomianodon chrysophekadion* thans alzoo *Astronesthes chrijsophekadion*. Deze soort is eene geheel andere als *Astronesthes nigra* Richards. en het eerste door mij beschreven. Het eenige exemplaar, in mijn bezit, is afkomstig van de noordkust van Bali, waar het bij de riffen van Boleling gevangen is. Het anatomisch onderzoek dezer soort heeft mij doen zien, dat zij geene zwemblaas bezit, dat er pylorusaanhangsels aanwezig zijn, dat de maag in een' spilvormigen blinden zak verlengd en dat het darmkanaal regt en bij gevolg zeer kort is. Er bestaat dus een zeer groot anatomisch verschil met *Stomias*, waar eene zwemblaas aanwezig is, de maag niet van het overige gedeelte der spijsbuis verschilt en geene pijlorus-aanhangsels schijnen te bestaan. In de beschrijvingen van *Gonostoma* Raf. en *Chauliodus* Val. zie ik geen gewag gemaakt van deze organen.

DESCRIPTIONES SPECIERUM DIAGNOSTICAE.

Megalops macrophthalmus Blkr.

Megal. corpore subelongato compresso, altitudine $4\frac{4}{5}$ in ejus longitudine, latitudine 2 in ejus altitudine; capite subacuto $4\frac{1}{8}$ in longitudine corporis, longiore quam alto; linea rostro-frontali declivi rectiuscula; oculis diametro 3 fere in longitudine capitis; rostro truncato oculo breviore; maxilla superiore sub oculi parte posteriore desinente; maxilla inferiore ante superiorem prominente; dorso et ventre obtusis rotundatis; dorso ventre convexiore; squamis lateribus 36 p. m. in serie longitudinali; linea laterali singulis squamis striis 4 ad 8 radiatim dispositis notata; pinnis, dorsali postice in anteriore corporis dimidio sita, acuta, emarginata, corpore paulo humiliore, radio postico filiforme producto altitudine corporis vix longiore; pectoralibus acutis $1\frac{1}{2}$ in longitudine capitis ventrales non attingentibus; ventralibus initio dorsalis oppositis, capite plus duplo brevioribus; anali dorsali longiore, acuta, emarginata, corpore minus duplo humiliore, radio postico paulo producto; caudali lobis acutis 4 et plus in longitudine corporis; colore corpore dorso coerulescente-chalybeo, lateribus ventreque argenteo; limbo operculari posteriore fusco; pinnis dorsali, caudali et anali fuscescentibus, pectoralibus ventralibusque flavescentibus.

B. 26 D. 18. P. 15. V. 1/9. A. 25. C. 19 et lat. brev.

Synon. *Ikan Bulan bulan* Mal Batav.

Habit. Batavia, in mari et in fluviis.

Longitudo speciminis unici 317‴.

Dussumieria elopsoïdes Blkr. Bijdr. Ichth. Madur. p. 12.

Dussum. corpore elongato compresso, altitudine 5 ad $5\frac{1}{4}$ in ejus longitudine, latitudine 2 circiter in ejus altitudine; capite triangulari acuto $4\frac{1}{2}$ ad $4\frac{3}{4}$ in longitudine corporis; altitudine capitis $1\frac{1}{2}$ in ejus longitudine; linea rostro-frontali declivi rectiuscula; oculis diametro 3 ad $3\frac{1}{2}$ in longitudine capitis; rostro oculo vix vel non longiore; ore antico rictu parvo; maxillis aequalibus, superiore ante oculum desinente; dentibus maxillaribus, palatinis, pterygoideis et lingualibus conspicuis; operculo acutangulo angulo rotundato; lineis dorsali et ventrali convexis, ventrali dorsali convexiore; squamis lateribus 40 p. m.? in serie longitudinali; pinnis, dorsali in media corporis longitudine sita, acuta, corpore minus duplo humiliore; pectoralibus acutis capite brevioribus sed ventralibus multo longioribus; ventralibus pinnae dorsalis parte posteriori oppositis; anali humili dorsali breviore; caudali lobis acutis $4\frac{1}{2}$ ad 5 in longitudine corporis; colore corpore dorso coeruleo, lateribus ventreque argenteo; lateribus superne fascia diffusa longitu-

dinali viridi-aurea; pinnis hyalinis vel flavescentibus, caudali postice fuscescente.

B. 15. D. 20 ad 22. P. 13 V. 1/7. A. 14 ad 17. C. 19 et lat. brev.

Synon. *Ikan Djapo* Mal., Javan. et Madurens.

Habit. Batavia, Samarang, Surabaja, Kammal, in mari.

Longitudo 2 speciminum 115''' et 145'''.

Dussumieria Hasseltii Blkr.

Dussum. corpore elongato compresso, altitudine 6 ad 6½ in ejus longitudine, latitudine 2 circiter in ejus altitudine; capite triangulari acuto 4½ ad 5 in longitudine corporis; altitudine capitis 1⅔ circiter in ejus longitudine; linea rostro-frontali declivi rectiuscula; oculis diametro 3 ad 3½ in longitudine capitis; rostro oculo vix vel non longiore; ore antico rictu parvo; maxillis subaequalibus, superiore ante oculum desinente; dentibus maxillaribus, palatinis, pterygoideis et lingualibus conspicuis; praeoperculo subacutangulo angulo rotundato; lineis dorsali et ventrali convexitate subaequalibus; squamis lateribus 60 p. m. in serie longitudinali; pinnis, dorsali in media longitudine corporis sita, acuta, emarginata, corpore minus duplo humiliore; pectoralibus acutis capite duplo fere brevioribus sed ventralibus longioribus; ventralibus 3ae quartae parti pinnae dorsalis oppositis; anali humili dorsali breviore; caudali radiis mediis longitudine aequalibus, lobis acutis 5 circiter in longitudine corporis; colore corpore superne coeruleo inferne argenteo; lateribus superne fascia diffusa longitudinali viridi-aurea; pinnis hyalinis vel flavescentibus, caudali nigricante marginata.

B. 15. D. 20 vel 21. P. 13 vel 14. V. 1/7. A. 15 vel 16. C. 19 et lat. brev.

Synon. *Elops javanicus* K. v. H. (secund. delineat. inedit.).
Ikan Djapo Mal. et Javan.

Habit. Batavia, Cheribon, Samarang, Surabaja, in mari.

Longitudo 20 speciminum 80''' ad 160'''.

Notopterus lopis Blkr. Topogr. Batav.

Notopt. corpore oblongo compresso, altitudine 4 circiter in ejus longitudine, latitudine 3½ fere in ejus altitudine; capite acuto longiore quam alto, 4¾ fere in longitudine corporis; linea rostro-frontali valde concava; altitudine capitis supra medium oculum 3 in ejus longitudine; oculis diametro 5½ in longitudine capitis; osse suborbitali antice sub oculo oculo triplo humiliore; rostro oculo breviore; maxilla superiore post oculum desinente; dentibus lingualibus 2 anticis sequentibus multo longioribus curvatis; praeoperculo oculo plus duplo latiore, rotundato, squamis parvis in series p. m. 15 verticales dispositis; fossa mucosa temporali quintuplo longiore quam lata; dorso elevato rotundato; linea ventrali-caudali obtusangula; ventre

dentibus utroque latere 45 p. m. serrato; squamis cycloideis parte basali radiatis, lateribus 170 p. m. in serie longitudinali; pinnis, dorsali oblonga rotunda in media corporis longitudine sita, altitudine 2 in longitudine capitis; pectoralibus rotundatis capite minus duplo brevioribus pinnam analem vix attingentibus; ventralibus basi unitis oculo duplo brevioribus; anali radiis longissimis 3 fere in longitudine capitis; caudali capite triplo breviore; colore corpore superne griseo vel nigricante, inferne argenteo, griseo vel nigricante; fasciis vel maculis nullis; pinnis pectoralibus flavis, ceteris viridescentibus, anali caudalique fusco marginatis.

B. 7. D. 2/3. P. 1/15. V. 5? A. 128. p. m. C. 12.

Synon. *Ikan Lopis* Mal. Batav., Jav. Samar.
Ikan Kapirat Mal. et Sundan. Batav.

Habit. Batavia, Samarang, in fluviis et paludibus.

Longitudo speciminis unici 275''' sed multo majora vidi.

Notopterus Bontianus CV. Pois XXI p. 107 tab. 614?

Notopter. corpore oblongo compresso, altitudine $4\frac{1}{5}$ ad $3\frac{2}{4}$ in ejus longitudine, latitudine $3\frac{1}{4}$ circiter in ejus altitudine; capite triangulari $5\frac{1}{4}$ ad $5\frac{1}{3}$ in longitudine corporis, aeque alto circiter ac longo; linea rostro-frontali mediocriter concava; altitudine capitis supra medium oculum 2 in ejus longitudine; oculis diametro $4\frac{1}{2}$ ad 5 in longitudine capitis; osse suborbitali antice sub oculo oculo duplo humiliore; rostro oculo non vel vix breviore; maxilla superiore sub media vel posteriore oculi parte desinente; dentibus lingualibus 2 anticis ceteris longioribus curvatis; praeoperculo oculo minus duplo latiore, angulato, squamis mediocribus squamis lateralibus majoribus in series 8 p. m. verticales dispositis; fossa mucosa temporali latitudine $3\frac{1}{2}$ circiter in ejus longitudine; dorso elevato rotundato; linea ventrali obtusangula; ventre utroque latere dentibus 28 ad 33 serrato; squamis cycloideis parte basali radiatis, lateribus 170 ad 180 p. m. in serie longitudinali; pinnis, dorsali oblonga rotundata in media corporis longitudine sita, altitudine $1\frac{2}{3}$ ad $1\frac{1}{2}$ in longitudine capitis; pectoralibus rotundatis capite brevioribus, initium pinnae analis superantibus; ventralibus basi unitis oculo paulo brevioribus; anali radiis longissimis 2 et paulo in longitudine corporis; caudali capite duplo breviore; colore corpore superne griseo, fuscescente vel nigricante, inferne argenteo, griseo vel nigricante; fasciis vel maculis nullis; pinnis viridescentibus vel nigricantibus, anali et caudali vulgo nigro marginatis.

B. 7 vel 8 D. 2/6 vel 2/7. P. 1/14 ad 1/16. V. 5? A. 104 ad 110, C. 12 et lat. super. brev.

Synon. *Tinca marina* Bont. Hist. nat. med. lib. V. p. 78, fig.
Notopterus kapirat Blkr. Top. Bat.
Notoptère de Bontius CV. Poiss. XXI p. 107?

Ikan Lopis et *Ikan Kapirat* Indig. Batav.
Habit. Batavia, Samarang, in fluviis et paludibus.
Longitudo 8 speciminum 180''' ad 335'''.

Astronesthes chrysophekadion Blkr.

Astron. corpore elongato compresso, altitudine 8 ad 9 in ejus longitudine, latitudine 2 circiter in ejus altitudine; capite convexo compresso 5½ circiter in longitudine corporis, longiore quam alto, duplo altiore quam lato; oculis diametro 3 in longitudine capitis; rostro oculo breviore; rictu amplissimo; ossibus intermaxillaribus sub oculo desinentibus dentibus utroque latere p. m. 6 semisagittatis anticis longissimis; ossibus supramaxillaribus dentibus parvis confertis utroque latere p. m. 20; maxilla inferiore dentibus utroque latere p. m. 10, antice dentibus 2 valde elongatis curvatis semisagittatis; dentibus palatinis uniseriatis conicis distantibus parvis, pterijgoideis minimis tactu magis quam visu conspicuis; lingua linea media aspera basi utroque latere dentibus 4 conicis acutis posteriore longiore; dentibus pharijngealibus acutis in thurmas oblongas collocatis; cirro inframaxillari capite paulo breviore; cute alepidota laevi; pinnis, dorsali radiosa in media corporis longitudine sita, ventralibus magis quam anali approximata, acuta, capite breviore, corpore vix humiliore; dorsali adiposa oculo minore, oblonga, anali mediae opposita; pectoralibus capite duplo brevioribus; ventralibus capite minus duplo brevioribus; anali dorsali radiosa longiore sed humiliore; caudali biloba lobis obtusiusculis 9 ad 10 in longitudine corporis; colore corpore superne et inferne nigro; fascia cephalo-caudali lata argentea; lateribus seriebus numerosis transversis flexuosis punctorum nigrescenticum; ventre guttis aureis utroque latere in series 2 longitudinales dispositis; pinnis flavis.

B. 14. D. 12 P. 6. V. 1/6. A. 20. C. 19 et lat. brev.
Synon. *Stomianodon chrysophekadion* Blkr. Bijdr. ichth. Bali. p. 10.
Habit. Boleling, Bali septentrionalis, in mari.
Longitudo speciminis unici 115'''.